

Univ. Bs. As. v, vol. 1, 62, 64), no vacilli a classificar-los com a celtés, ni una flor no faria estiu ni aquest qualificatiu deixa de ser un postulat d'estudiosos que —siguin pocs o ni que fossin molts—, només són arqueòlegs i historiadors, però no lingüistes.

Per l'àrea potser res no és tan versemblant com l'ibèric, almenys si el prenem en un sentit una mica ampli. D'altra banda és clar que l'arxi-arrel indoeur. *TU/TEU* 'inflar, botir' hi donaria bona base, més que més no escassejant-hi els representants de la forma amplificada *TUR-* en les llengües de la família (puix que una sufixació en *-MO-* és de les més adotzenades): scr. *turāḥ* 'fort, robust', esc. ant. *thori* 'massa, bony', 'munició', i també sembla que per aquí va l'origen dels ll. (*ob)tūrare* 'tapar, embussar' (que poc lluny ens deixa d'"espesseir, engruixir") i *turgēre* 'estar rublert' (Walde-Pok. I, 708-11); qui sap si fins i tot el ll. *tūrma*, si per al seu sentit d'"escamot, munició" s'hagués partit de la idea de 'massa, boldó'.

O sigui que també resta possible que un *TÜR-MO-* es vagi formar en sorotàptic, en lligur i fins en l'hispano-cèltic, tot i que l'àrea del mot no ens hi decanti pel clar. Altres formacions indoeuropees d'aquesta família dugueren a resultats que impressionen com a pròxims a *TUR-MO-* en el sentit o en la forma: *TUN-G^{uo}-* > gr. *τύμβος* 'pujol', scr. *tunḡab* (veg. ací s. v. *TOMBÀ*); altrament, scr. *tūmrāḥ* 'robust, fort, farcit, rublert', lit. *tumulas* 'bloc aplevat, bocí', *tumtas* 'munt, colla' i els altres que aplegem a *TOMBÀR*.

Aquí, però, cal tenir en compte el fet que aquesta àrea més aviat s'eixampla, des que enfoquem dos altres mots catalans i hispànics, sens dubte inseparables de *torm(o)* 'penyal' i 'terròs'. Són mots antics, sense etimologia sostenible fins a la nostra, i explicables sempre per la idea de 'bony', 'munyó, manyoc' (d'on 'terròs' i també 'penya'): vull dir *turma* i *turmell*. *Turma* també ha estat mot comú des d'antic al cast. i el cat. mot en què coincideixen els sentits de 'tòfona' i 'testicle' (iguai que en cast. *criadillas* vol dir una cosa i altra).

En cat. també *turma* degué ser primerament «tumor, bony, inflores» [*DT*o.; Belv.], si bé aviat quedaria concretat en el sentit de 'testicle'; i en particular els dels animals, com ja en JRoig: «ab almorzàs / e berenàs, / *turmes*, rasoles, / e leteroles, / formatges frescs / --- / que tots matins / feya tastar, / li féu guastar / la bona let / ---» (*Spill*, 5235), usat fins ara a Val. (Chabàs, ib., p. 313), i en la tradició lexicogràfica des de Busa-N. («*turmes*, collens: *testis*»); i el dicc. de CRos a. 1764 («*turmo*, *turmes*: criadilla, -as»). Com a nom d'un bolet és també només valencià: «criadilles, una mena de bolets» val. *D*Ag., 'Bovista gigantea' *AlcM*, que en troba una cita en un doc. de 1391.

En cast. apareix en l'acc. 'tòfona', c. 1400, en el gloss. aragonès de Toledo; sovint en l'*Arte Cisoria* d'E. de Villena, en els diccs. d'Al. de Palència, i Nebrixa, i des d'Oudin i Covarrubias; així com en Juan del Enzina, ed. 1496; i en la trad. del nostre Mestre Robert de Nola; en l'acc. 'testicle' en els mateixos diccs. des d'Al. de Palència; i Quevedo s'hi afarrussa-

va amb menjars i frases, greixoses de conceptes i lloradura (veg. més en la n. 10 del *DECH*); En el sentit de tòfona va passar al mossàrab (per més que l'ignori *PAlc.*), com sigui que Colin (*Hespèris* vi, 63) cita *et-turmât* «les champignons» en el Gassaní (suposo el tradicioner andalussí, 1104) i avui resta *ṭorm* 'tòfona blanca' a Rabat i Salé (Brunot).

Que la *u* en lloc de *o* no és cap obstacle per a unir els dos mots ja ho mostren els *NLL* que he anat indicant supra, derivats evidents de *tormo* pel sentit, i no obstant amb vocal *u*: no sols el grups dels *turmos* ribagorçans, sinó el cas eloqüent del Puig de *Turmell*, el *turmet*/*tormet* de Morella, les *Turmetes* de Sant Jordi, *turmo* i *túrmou*.

No és possible dubtar que *Turmeda*, l'antiquíssim cogn. (del gran escriptor i heterodox mall. del S. XIV) i avui encara cogn. val., prové d'un *NL*, i que aquest era un collectiu de *tormo*. Madoz assenyalava una *Turmeda* antic *NL* a la «provincia de Lleida»; no sembla ser el mateix que un gros i penyalós serrat de *Turmeda* que vaig anotar i observar damunt Sapeira, entre la Ribagorçana i Tremp (1957), ni cap dels dos coincidirà amb un que tinc documentat d'antic en el baix Urgellet, en el qual el context és prova eloqüent del significat de penya: una afrontació de Coll de Nargó pujava «al còdol de la *Turmeda* de Riu-Porquer» (barrenc, doncs, de senglars, sempre cercadors de paratges frágosos), segons *Spill* de Castellbò (a. 1518, f° 42v^o).

Era, doncs, una cinglera rematada per un gros i re-nomenat còdol, que formava vessant al llarg d'una frágosa barrancada. Collectiu: de molts *tormos*. I això ens fa pensar que aquelles *Turmetes* del Maestrat, també al llarg d'una vall, no contenen un sufix diminutiu, sinó el mateix *-ĒTA* collectiu que *Turmeda*, si bé amb *-t-* mossàrab (cf. el Coll de la *Teixeta* en el Priorat, en lloc de les *Teixeda* i *Teixar* d'altres bandes). En fi el mall. *turmàs* 'mena de pedra' i també *NL*, aquest i altres tenen *u* i no pas *o*.

Que l'alternança *o/u* de *tormo*/*turmeda*/*turma* s'expliqui per condicionaments fonètics de la llengua pre-romana, és en teoria absolutament inobjectable: no fóra gens difícil d'imaginar, p. ex., que en una llengua l'harmonia vocàlica hagués conduït de *TURMO-* a *TORMO-*, però davant la *-A* la tònica s'hagués eximit del canvi. També fóra ben concebible que l'apofonia indoeuropea, portés en un cas a *ū*, en l'altre a *ũ* (cf. ll. *ob)tūrare* fit a fit del scr. *tūrāḥ* i el ll. *tūrma*). Que depengui de diferent tractament fonètic romànic, també es podria mantenir en principi, i fins es podria concretar a l'acció de la diferent posició accentual: que bé ens hi donaria peu l'oposició entre *tormo* i *turmell* 'coll del peu', *Turmell* puig, i *Turmeda*; cert que llavors *turma* s'hauria d'explicar d'una altra manera: explicació pre-romana aquí, romànica allà. I també fóra legítim atribuir la *u* de *turma* a la del sinònim llatí *TŪBERA*, fr. i oc. *trufe*, -*fa*, port. *túbara*.

En conclusió no hi ha objecció fonètica ferma, en rigor ni remota, contra l'etimologia conjunta dels dos mots, tan palesa semànticament.

I ara ja convé parlar de *turmell* 'coll del peu'. És